

De vogelbevolking van het Zuidhollandse Deltagebied nu en in de toekomst.

Wanneer wij in dit verband spreken over het Zuidhollandse Deltagebied, dan bedoelen wij hiermee het Haringvliet, het Hollandsch Diep, de Oude Maas, de Nieuwe Merwede, de wateren van de Biesbosch, met hun oeverstroken. De overige stroomgebieden kunnen slechts weinig vogels herbergen.

A. De voornaamste broedterreinen zijn: De Scheelhoek bij Stellendam; de Ventjagersplaat bij de driesprong Hollandsch Diep, Haringvliet en Volkerak; en als laatste de Biesbosch.

Op de Scheelhoek bevinden zich zeer belangrijke broedkolonies van Kluten (600 paar), Grote Sterns (1000 p.), benevens broeden er flink wat Visdiefjes (3000 p.), Dwergsterns (100 p.) en Kapmeeuwen (2000 p.), terwijl ook een kleine kolonie Zilvermeeuwen geduld wordt (60 paar). In geringer aantal vindt men er nesten van Bontbek- en Strandplevier (35 p.), Scholekster (40 p.), Bergeend (200 p.), Wilde Eend (600 p.), Waterral (100 p.), Bruine Kiekendief en van enige soorten kleine zangvogels. Het nestelen van Porcelainhoen, Baardmees en Eidereend wijst op het belang van de Scheelhoek.

De Ventjager bezit een enige honderden paren tellende Visdievenkolonie.

In de grienden van de Biesbosch bevinden zich broedplaatsen van Blauwe Reiger en Roerdomp. In sommige jaren is er een Aalscholverkolonie van ruim honderd paren. De zeldzame Kwak kan zich in de verwaarloosde grienden nog in gering aantal handhaven, terwijl door de veelvuldige zomerwaarnemingen van de laatste jaren aangenomen wordt, dat lepelaars pogingen tot nestelen doen.

Verder herbergen de grienden, evenals die langs de overige stromen, een zeer dichte en gevarieerde zangvogelbevolking: Wielewaal, Zwarte Kraai, Ekster, Vlaamse Gaai, Kool-, Pimpel- en Matkopmees, Winterkoning, Zanglijster, Merel,

De Korendijkse Slikken

(foto Hans Haven)

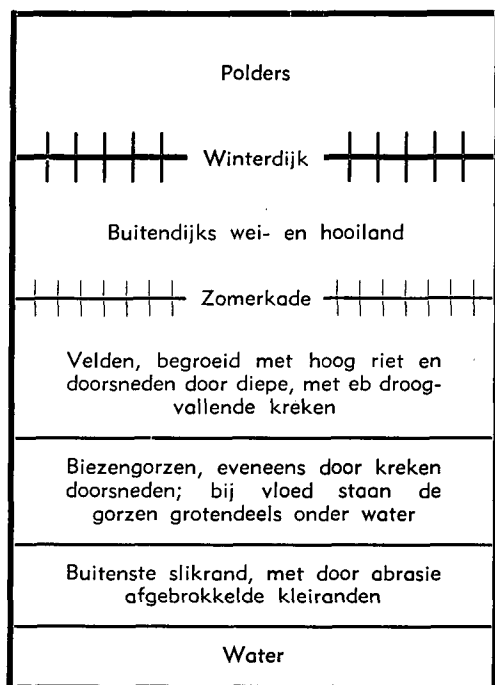

Gekraagde Roodstaart, Roodborst, Sprinkhaanrietzanger, Snor, Grote en Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Rietzanger, Spotvogel, Zwartkopje, Tuinfluiter, Grasmus, Fitis, Tjiftjaf, Vink, Groenling, Kneu, Rietgors en Ringmus. Daarnaast nog enige soorten Eenden, Rallen, Duiven, Roofvogels en Uilen.

B. Hoewel het besproken gebied dus als broedgebied voor diverse soorten van belang is, de betekenis voor de jaarlijks in grote massa's doortrekkende waterwild- en steltlopersoorten is ongetwijfeld groter. Het is immers bekend, dat het Nederlandse deltagebied in de trek- en overwinteringstijd een zeer groot, zo niet het grootste deel van de N.-Europese waterwildbevolking herbergt, juist zoals het Waddengebied dit voor de steltlopers doet. In zachte winters blijft een belangrijk deel van deze trekvogels in Sleeswijk-Holstein en Oost-Friesland hangen, maar vooral in strenge winters vindt in het deltagebied een opeenhoping van waterwild plaats.

Hoe zijn deze concentraties te verklaren?

In heel West-Europa is geen plaats, waar zich zo'n ruim en voedselrijk biotoop bevindt, als juist het Zeeuwse en Zuidhollandse Deltagebied. Vele andere plaatsen bieden wel genoeg voedsel, doch zij zijn te gering van oppervlak of

Schema van de buitendijkse
gronden in het Zuidhollandse
Deltagebied.

zij worden zo sterk door de mens verontrust (b.v. verkeer te land en te water, intensivering van de landbouw, bevolkingstoename), dat ze niet voldoen aan de eisen, die het waterwild t.a.v. rust en veiligheid stelt.

De voornaamste voedselgebieden zijn: De Scheelhoek, het slik bij Hellevoetsluis, de Slijkplaat in het Haringvliet, de Korendijkse Slikken aan de mond van het Spui bij Goudswaard, Tiengemetten, de Ventjager, de omgeving van de Grevelingen met de Punt, de Hompelvoet, de slikken van Goeree en Flakkee, de

Grote Sterns

(foto Nol Binsbergen)

gorzen bij Numansdorp en Willemstad, de Sassenplaat in het Hollandsch Diep, de Roode Vaart bij Moerdijk, de slikken langs de Oude Maas en de Biesbosch. Om ons een beeld te vormen omtrent de samenstelling van de vogelbevolking in deze gebieden, zullen wij ons hier bepalen tot de Korendijkse Slikken. Dit terrein is weliswaar niet zo uitgestrekt als sommige andere buitendijkse gorzen en slikken in het Deltagebied, doch het is als representatief te beschouwen voor de overige gebieden. Deze buitendijkse gronden behoren niet tot de z.g. „woeste gronden”, daar zij ieder jaar voor kapitalen aan riet en biezten van een uitstekende kwaliteit leveren. Het best kan men zich een globale indruk van de buitendijkse terreinen vormen aan de hand van het schema.

De polders in het Deltagebied bestaan bijna uitsluitend uit bouwland en hebben ornithologisch geen waarde, tenzij ze aan de winterdijk grenzen, daar zij dan vaak bezocht worden door fouragerende ganzen en eenden. De buitendijkse wei- en hooilanden zijn stevast dichtbevolkte broedgebieden voor weidevogels (Kievit, Grutto, Tureluur, Kempphaan, Scholekster). Bovendien plegen er bij vloed honderden Wulpen te fourageren en te rusten ('s winters trekvogels, 's zomers overzomerende eerstejaars vogels).

De rietvelden zijn arm aan broedvogels, terwijl ze ook als voedselgebied van weinig belang zijn. Er broeden o.a. Grote en Kleine Karekiet, Rietgors en Bruine Kiekendief. De Waterral is er algemeen, in mindere mate ook de roerdomp. Bij eb fourageren enige eenden in de kreken, die de rietvelden doorsnijden.

De gorzen en slikken ten slotte zijn verreweg het belangrijkste, daar zij, vooral in de trektijd, door duizenden steltlopers worden bezocht, die hier ongestoord kunnen fourageren. Juist voor de vogels, die de open slikken het liefst vermijden, zijn zij zeer belangrijk. Watersnippen (troepen van honderden ex. zijn gewoon!), de verschillende Plevier-, Strandloper- en Ruitersoorten (speciaal de dekkingminnende vogels als Kleine en Temminck's Strandloper, Bosruiter, Witgatje en Oeverloper) kunnen we er aantreffen. Verder natuurlijk honderden Wulpen en

Grutto's en in geringere aantallen Rosse Grutto's, Kluten, Lepelaars, alsmede verschillende Meeuw- en Sternsoorten.

's Zomers zijn sommige gebieden (Scheelhoek!) van belang omdat duizenden Wilde Eenden er rustig kunnen ruien. Vanuit een zeer groot gebied richt de ruitrek van de Wilde Eend zich dan ook op het Deltagebied, daar dit 's zomers naast voldoende rust en veiligheid ook volop voedsel biedt. In de aangrenzende landbouwgebieden is genoeg te fourageren.

Vooraf in de maanden augustus en september, maar ook verder in de winter tot aan de vorstival in februari toe, trekken duizenden Wintertalingen in het Deltagebied door. Zij zijn veel meer dan de Wilde Eend op het Deltagebied aangewezen, daar hun voedsel zich hoofdzakelijk tot biezenzaad beperkt (meer naar de zeekant voeren zij zich vaak met het zaad van kwelderplanten). Zij brengen overdag de tijd slapende door langs de stijle, afgebrokkelde slikoevers of in een van de beide talingkooien in de Biesbosch, om zich 's nachts kriskras door het gebied te verplaatsen, zonder daarbij, zoals de Wilde Eend, binnendijks terecht te kunnen. De Wintertaling is van de z.g. grondeleenden dan ook de meest bedreigde soort. Smient en Pijlstaart verblijven 's winters ook bij duizenden in het Deltagebied, doch in hoeverre hun bestaan afhankelijk is van de buitendijkse gronden is moeilijk te zeggen, daar van een en ander nog slechts weinig bekend is.

Ten slotte is het Deltagebied zeer belangrijk door de duizenden doortrekkende en overwinterende Grauwe Ganzen, Riet- en Kolganzen. Zij stellen niet alleen zeer hoge eisen aan de rust en veiligheid van het terrein, doch ook aan de voedselvoorraad.

Na dit overzicht van de huidige toestand, is het, zij het met enig voorbehoud, mogelijk de gevolgen van het Deltaplan voor de vogelbevolking in dit gebied te bezien.

a. De Scheelhoek zal, naar het zich laat aanzien, reeds enige tijd na de totstandkoming van de Haringvlietdam tot landbouw- of recreatieterrain getransformeerd worden, en voor de vogels vrijwel geheel verloren gaan, hetgeen wel een van de hardste slagen zou worden, die de natuurbescherming door de uitvoering van het Deltaplan zou moeten incasseren. Eén van de schaarse Grote Stern-kolonies zou er mee heengaan; gedurende de werkzaamheden voor de aanleg van de Haringvlietdam zou de kolonie zich naar De Beer kunnen verplaatsen. In ieder geval zal de Scheelhoek voor de Dwergstern en de grote Kluten-kolonie op de Westpunt door de aanleg van de dam verloren gaan. Misschien dat ook deze vogels meer en meer De Beer als broedplaats zullen gaan opzoeken. De overige verjaagde vogels vinden wel aansluiting bij andere kolonies in de omgeving, die echter stellig minder rust genieten. Het is zaak deze ontwikkeling scherp in het oog te houden en eventuele beschermende maatregelen met de meeste spoed te nemen. Het plan om t.b.v. de garnalenvissers de Scheelhoek te doorgraven van de schutsluizen in de Haringvlietdam naar de Stellendamse haven, biedt enige nieuwe gezichtspunten.

Ten aanzien van de overige broedplaatsen in dit toekomstige Hollandse Meer bestaat iets minder vrees. De geïsoleerde Visdievenkolonie op de Ventjager zal wel moeten verdwijnen. In de wijd en zijd als natuurgebied bekend staande Biesbosch zullen waarschijnlijk betere broedgelegenheden geschapen worden, al zou het op grote schaal bevorderen van de recreatie funeste gevolgen kunnen hebben, indien niet tijdig grote stukken tot natuureservaat verklaard worden. Wellicht klinkt het ietwat bitter, maar het kwetsbare broedgebied van Blauwe

Scholeksters

Reiger en Kwak, waar zelfs Lepelaar en Purperreiger pogingen tot nestelen deden, had al jaren hermetisch gesloten moeten zijn. Een compromis van recreatie- en natuurbeschermingsbelangen is zeker te verwezenlijken!

b. Moeilijker is het prognoses over het waterwild en de steltlopers te geven, daar vele waterstaatkundige ontwikkelingen nog niet bekend zijn.

Door de geleidelijke verzoeting van de afgesloten stromen zullen de ondiepe delen een begroeiing van ondergedoken waterplanten krijgen, zoals van enige ruppia- en fonteinkruidsoorten. Vooral voor de Zwanen is deze vegetatie van veel belang, hun voedselgebied zal er aanmerkelijk door worden uitgebreid (vgl. IJsselmeer-afsluiting).

Voor de Ganzen zal de toestand er minder gunstig gaan uitzien, zij stellen n.l. hoge eisen aan hun voedselgebieden. Grauwe Ganzen b.v. verorberen massa's biezenknolletjes, terwijl Kolganzen in troepen van honderden ex. op de weiden plegen te grazen. Bovendien zullen zij zeer beperkt worden in de keuze van hun rustplaatsen, daar zij hiervoor platen benuten, waar zij niet ongemerkt benaderd kunnen worden (Venjagersplaat en Sassenplaat). Een eerste eis na de uitvoering der Deltawerken is, dat er voldoende waterwildreservaten gesticht worden, waar zij ongestoord kunnen rusten.

Voor de eenden is het al even moeilijk, daar van de verschillende soorten zeer onvoldoende bekend is over de factoren, welke hen aan het Deltagebied binden. De rust en de veiligheid van het uitgestrekte gebied, de voldoende en gevarieerde fourageergelegenheid of de doorgaans korte afstanden tussen beide gebieden. Het is dus niet goed mogelijk te voorspellen hoe de toekomst er voor hen zal gaan uitzien.

De hogere buitendijkse gronden, die niet door de mens in cultuur worden gebracht (industrie, recreatie, enz.) zullen toch hun waarde voor het waterwild verliezen, daar zij indrogen en begroeid raken met allerlei fluviatiele plantengezelschappen, die geen voedsel kunnen leveren. Soorten als Taling, Smient en Pijlstaart, en in mindere mate ook de Wilde Eend, zullen dus gedwongen worden om naar de zeekant uit te wijken.

Voor de steltlopers geldt hetzelfde als voor de eenden, de slikken en gorzen zullen hun geen voedsel meer kunnen verschaffen, zodat ook zij zeewaarts gedrongen zullen worden. Helaas is het daar al niet veel beter gesteld; plaatsen die van belang zijn als voedselgebieden worden veelal bedreigd en in de meeste gevallen zal behoud onmogelijk zijn.

Over de Punt van Goeree nabij Ouddorp, een belangrijk broed- en voedselgebied, zal de Grevelingen-afsluiting gelegd worden, en wat oostelijk van deze dam hierna overblijft, is bestemd voor landbouw, recreatie en oestercultuur. Het betrekkelijk kleine slik bij Hellevoetsluis heeft zijn waarde al verloren door de aanleg van de Werkhaven voor het Haringvlietproject.

Ook met De Beer dreigt het langzamerhand de verkeerde kant op te gaan, gezien de plannen voor het graven van een tweede uitgang naar zee voor de

supertanker-haven en de vestiging van een enorm overslagbedrijf en industrie. De uitvoering van het plan tot het creëren van een diepzee-haven op de Maasvlakte zou natuurlijk rampzalig zijn.

Het enige deel in deze streek, dat nog een reële kans op behoud heeft, is het slik vóór de Boulevard te Oostvoorne. Als voedselgebied is dit terrein stellig van meer belang dan de slikvlakte aan de zuidzijde van De Beer. Tussen het Oostvoornse badstrand en het slik bevindt zich een reeks jonge duintjes, waar reeds een aantal strandvogels tot broeden kwam. Wellicht is het mogelijk daar reeds nu een miniatuur-De Beer te stichten, zodat een goedbeschermde en voor de Rotterdamse uitbreidingsplannen veilig gelegen uitwijkgelegenheid voor elders verdreven vogels geschapen wordt. De voedselrijke slikvlakte in de onmiddellijke nabijheid zal een uniek reservoir voor eenden en steltlopers kunnen vormen.

Reeds nu wil een Oostvoornse hotelexploitant „die modderpoel” laten droogleggen en omvormen tot wandelpark.

Van de oplettendheid der natuurbescherming en de medewerking van de overheid hangt het af, of de toekomstmuziek, waarmee wij deze prognoses aanvingen, door een treur- dan wel een feestmars wordt gevormd!

Rotterdam, 8 september 1957.

*Lieuwe van Eek,
Hans Haven en
Rob Lathouwers.*

Natuurbescherming en Landschapsverzorging in het Deltagebied

Hoewel de gemiddelde Nederlander eerst na de stormramp heeft gehoord van een plan tot afsluiting van de zeegaten, dateert dit project toch reeds van veel vroeger datum. Wel 150 plannen waren voor 1950 opgezet en berekend en in 1952, dus nog vóór de stormramp, werd van overheidswege opdracht gegeven een onderzoek in te stellen naar de mogelijkheden tot afsluiting van het Brouwershavensche Gat en de Oosterschelde. De schok over de gevolgen van de februari-storm van 1953, nadat wij ons zovele jaren veilig hadden gewaand achter onze wereldberoemde dijken, was een gunstig moment om het Deltaplan aan het Nederlandse volk voor te stellen.

Enthousiast is de voorlichting in de pers gevoerd. Eeuwen lang waren de Nederlanders trots geweest op hun eigengeschapen land, ontwoekerd aan de zee, en toen de eerste ontnuchtering van februari '53 achter de rug was ging men in deze hoera-stijl door over het nieuwe bedijkingsplan. Tegenargumenten zijn daarbij slechts zelden aan bod gekomen.

Toch is het nodig eens een andere nationale eigenschap te betrachten, nl. de nuchterheid. Dan ziet men, dat er toch nog wel enige vragen overblijven.

Om maar enkele punten te noemen: Het verziltingsgevaar van Zuid-Holland, speciaal langs de Nieuwe Waterweg, is hoogst ernstig en met alle middelen moet worden voorkomen, dat de zoutgrens nog verder naar het oosten opschuift. Maar dit argument wordt niet meer gehoord als men het plan opvat om vlak bij de monding van de Waterweg een grote, diepe haven aan te leggen, die de verzilting toch wel weer zal doen toenemen. En hoe staat het met de vervuiling, het zoutgehalte en de radioactiviteit van het Rijnwater, dat straks het zoetwatermeer moet vullen?

Dan het Grevelingen-vraagstuk: Ir. G. C. Langè ziet hier voor de om ruimte